

TILL ANILLA

KÖRNYEZETTUDATOS VISELKEDÉSVÁLTOZÁS AZ IZLANDI MAGYAR DIASZPÓRA TAPASZTALATAINAK TÜKRÉBEN

„Éteri, környezettudatos, természetközeli” – néhány kifejezés azok közül, amelyekkel az izlandi magyar diaszpóra tagjai jellemezték az országot a kiköltözés idején. Az Izlandi Egyetem Fenntarthatósági Intézetének vendégkutatójaként hasonló elképzelésekkel érkeztem 2024 januárjában a szigetországba fél évre, hogy doktori disszertációm egyik esettanulmányaként Izland fenntarthatósági kommunikációjával foglalkozzak Reykjavíkban a jövőben esedékes Grönland és Alaszka mellett. A tanulmányútra készülve fedeztem fel a közel ezerfős magyar közösséget az egyik legnépszerűbb közösségimédia-oldalon. Ahogy sokan mások egy hosszabb külföldi tartózkodás idején, én is kerestem a kapcsolatot a külhoni magyarokkal. Hamarosan közös nevezőre hoztam személyes és kutatási érdeklődésemet, és megfogalmazódtak bennem kérdések a magyar diaszpóra és a környezettudatos viselkedésváltozás metszéspontjában.

Nem csak arra voltam kíváncsi, hogy az izlandi magyarok milyen indíttatással, céllal és álmokkal érkeztek az országba, hanem hogy milyen preconcepcióik voltak Izland társadalmának fenntarthatósági törekvéseiről a költözésük előtt, alatt és után, valamint hogy változott-e környezettudatos viselkedésük az új lakhelyükön. A magyar diaszpóra vizsgálatát azért választottam, mert az ilyen közösségek tagjai különleges helyzetben vannak: nem csak saját kulturális hátterükkel érkeznek egy új országba, hanem közvetlenül tapasztalják meg annak környezeti gyakorlatát és fenntarthatósági diskurzusát. Az ilyen külső perspektíva lehetőséget ad arra, hogy megvizsgáljuk, mennyire adaptálhatóak és befogadóak a fenntarthatósági gyakorlatok, különösen egy olyan országban, mint Izland, amelyet a külföldi látogatók gyakran idealizálnak a természeti szépségei és környezetbarát infrastruktúrája miatt.

Vajon tényleg környezettudatosnak látjuk az izlandiakat Magyarországról? Van-e ennek a sztereotípiának alapja? Ha igen, vajon az Izlandra költözött magyarok adaptálták-e ezeket a viselkedésmintákat? Elsősorban ezekre a kérdésekre kerestem a választ a kutatás során, emellett pedig tanulhattam az izlandi magyarok tapasztalatairól, benyomásairól és érzéseiről

új szigetországi otthonukban. Jelen tanulmányomban kilenc interjú – nyolc egyéni mélyinterjú és egy háromfős fókuszcsoporthoz tartozó interjú – eredményei alapján nyerhetünk betekintést az izlandi magyarok életébe, különös tekintettel a természetvédelmi és környezettudatos viselkedésre, valamint az ezekkel kapcsolatos viselkedésváltozásokra.

Úgy gondolom, hogy magyar kutatóként külföldön – legyen szó akár Izlandról, akár más országról – különösen fontos foglalkoznunk a diaszpórában élő honfitársainkkal. Ez még nagyobb jelentőségű egy olyan időszakban, amikor a környezetvédelem és az éghajlati alkalmazkodás alapvetően formálják életmódunkat, valamint a hozzá kapcsolódó attitűdöket. Feladatunk nemcsak az, hogy ezekben a folyamatokban lépést tartsunk a határon túl élő magyar közösségekkel, hanem az is, hogy támogassuk őket a fenntarthatósági kihívások leküzdésében. Ahogy azt Magyarország új, 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvényének D) cikke kimondja: *„Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.”*¹ Ennek alapján a magyar diaszpóra nem csupán kulturális kapcsolódást jelent, hanem lehetőséget is teremt arra, hogy egymástól tanulva közösen dolgozzunk ki megoldásokat a fenntarthatósági kihívásokra, akár Izlandon, akár más országokban.

Izland a fenntarthatóság fellegvára?

Izland, Európa legnyugatibb országa a Grönlandi-tenger és az Atlanti-óceán határán fekszik, fővárosa, Reykjavík pedig a világ legészakibb fővárosa. Az országot gyakran „a tűz és jég földjeként” emlegetik, nem véletlenül. Izland geológiáját a vulkánok és gleccserek látványos kettőssége határozza meg, hiszen a sziget jelentős része vulkanikus eredetű, valamint területének mintegy 11%-át gleccserek borítják. Az ország gleccseres tájainak egyik leglátványosabb része a hatalmas Vatnajökull-gleccser, amely Európa egyik legnagyobb jégmezője, az ország többi részét pedig hegycsúcsok, jégmezők és fjordok szelik át, amelyek formálódását jelentős részben a jégkorszak alakította. Izland viszonylag enyhe éghajlata, annak ellenére, hogy északon fekszik, a Golf-áramlat jótékony hatásának köszönhető. Továbbá az ország geológiai aktivitása is kiemelkedő: több mint 200 vulkán található itt, és a világ összes lávafolyásának egyharmada is innen ered. Ez a vulkáni tevékenység nemcsak látványos, hanem

1 *Magyarország Alaptörvénye*. 1. oldal. Letöltés helye: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425>. atv; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

az ország szinte teljes mértékben ebből nyeri megújuló energiáját, beleértve a villamos energia és a fűtés szinte teljes egészét.²

A geológiai aktivitás miatt Izland gyakran szerepel a világ híreiben is, manapság különösen a Grindavík városától északra fekvő, a Sýlingarfell és Hagafell közötti aktív Sundhnúkaággar kráter sor a főszereplő, amely 2023 decembere óta rendszeresen kitör, és jelenleg nem lehet megjósolni, mikor érnek véget a kitörések ebben a hasadékvulkánban.³ Mindez emlékeztethet bennünket a 2010. április 14-én kezdődött Eyjafjallajökull-kitörésre is, amely során robbanásszerű tevékenység következtében mintegy 8 millió tonna finom hamu került a légkörbe, komoly fennakadásokat okozva a légi közlekedésben Európa-szerte.⁴

Ahhoz, hogy megértsük, létezik-e az emberek fejében olyan sztereotípia, miszerint Izland fenntartható, környezettudatos és természetközeli hely – és ha igen, jogos-e ennek a sztereotípiának a fennállása –, érdemes tisztázni néhány kulcsfogalmat az ország helyzetének pontosabb megértéséhez. A fenntarthatóságot leggyakrabban a Brundtland-jelentés alapján határozzuk meg, amely szerint a fenntartható fejlődés *„olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk képességét arra, hogy ők is kielégítsék saját szükségleteiket”*.⁵ A környezeti fenntarthatóság ezek alapján azt jelenti, hogy a természeti erőforrásokat olyan módon használjuk, amely hosszú távon biztosítja azok fennmaradását és regenerálódását anélkül, hogy kimerítenénk vagy károsítanánk az ökoszisztémát. Továbbhaladva, a környezettudatosság azt jelenti, hogy az egyén vagy közösség tisztában van a környezeti problémákkal, és tudatos erőfeszítéseket tesz azok kezelésére, például az erőforrások takarékos használatával, újrahasznosítással vagy a szennyezés csökkentésével. A környezettudatos viselkedés tehát az egyén vagy a közösség aktív törekvése arra, hogy cselekedeteivel hozzájáruljon a környezet megóvásához, a környezettudatos viselkedésváltozás pedig az a folyamat, amely során az egyén vagy közösség megváltoztatja szokásait és viselkedését annak érdekében, hogy az jobban igazodjon a fenntarthatósági célokhoz. A természetközelség pedig arra utal, hogy az egyén vagy közösség szoros kapcsolatban él a természettel, amellyel gyakran az is jár, hogy igyekszik minimálisra csökkenteni az emberi tevékenységek okozta negatív hatásokat a természeti környezetre.

2 Matthíasson, Björn – Karlsson, Gunnar – Kristinsson, Valdimar: *Iceland. Encyclopedia Britannica*. Letöltés helye: www.britannica.com/place/Iceland; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

3 Global Volcanism Program: Report on Reykjanes (Iceland). In: Sennert, Sally. (ed.): *Weekly Volcanic Activity Report*, 2024. szeptember 4–10. Smithsonian Institution and US Geological Survey. Letöltés helye: <https://volcano.si.edu/showreport>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

4 Global Volcanism Program: Report on Eyjafjallajökull (Iceland). In: Wunderman, Richard. (ed.): *Bulletin of the Global Volcanism Network*, 2011. 36 (4). Smithsonian Institution. Letöltés helye: <https://volcano.si.edu/showreport>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

5 Brundtland, Gro Harlem: Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development. *United Nations General Assembly document, A/42/427*, 2018. 43.

A természetközelség gyakran magában foglalja a természeti elemekhez való alkalmazkodást, amely az izlandiak számára kulcsfontosságú, tekintettel a szigetország földrajzi adottságaira és az elemeknek való szélsőséges kiszolgáltatottságára. Ugyanakkor meg kell vizsgálnunk, hogyan adaptálja maga az ország a fenntarthatósági törekvéseket, és milyen módon igyekszik alkalmazkodni az egyre fontosabb fenntarthatósági célokhoz. Amikor fenntarthatóságról beszélünk, a nemzetközi diskurzusban leginkább az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által meghatározott Fenntartható fejlődési célok (SDG-ként is emlegetve) kerülnek előtérbe. A Fenntartható fejlődési célok egy 2015-ben elfogadott globális cselekvési terv, amely 17 konkrét célt fogalmaz meg. Ezek a célok azt szolgálják, hogy 2030-ig választ adjanak a világ legnagyobb kihívásaira, mint a szegénység felszámolása, az egyenlőtlenségek csökkentése, az éghajlatváltozás hatásainak kezelése és a környezeti fenntarthatóság előmozdítása. Átfogják a fenntarthatóság gazdasági, társadalmi és környezeti dimenzióit, és minden országra vonatkoznak, függetlenül azok fejlettségi szintjétől, és emiatt a célok kulcsfontosságúak a nemzetközi együttműködés előmozdításában, mivel egységes keretet biztosítanak a fenntartható fejlődés globális szintű megvalósításához.⁶

Izlandon a 2023-as Voluntary National Review (VNR), azaz Önkéntes nemzeti jelentés számol be az ország haladásáról a célok elérése terén. Ebben a dokumentumban azt nyilatkozzák, hogy különösen a megújuló energiaforrások, az oktatás és az egészségügy területén érték el haladást. Ugyanakkor a jelentés hangsúlyozza, hogy az ország egyik legnagyobb kihívása az úgynevezett „spillover effect”, vagyis az, amikor az egyik ország intézkedései más országok fenntarthatósági céljait befolyásolják. Izland legfontosabb kihívása ezáltal az, hogy ezt az átfedést csökkentse, és emellett vezető szerepet játsszon a fenntartható fejlődés globális előmozdításában.⁷ Mindemellett a fenntarthatósági törekvések részeként az izlandi kormány ambiciózus célokat tűzött ki, például a szénsemlegesség elérését 2040-ig és az üvegházhatású gázok kibocsátásának 40%-os csökkentését 2030-ig, valamint ehhez kapcsolódik egy átfogó klímavédelmi akcióterv, amely 48 konkrét intézkedést tartalmaz, beleértve az energiatermelés és a közlekedés zöldítését is.⁸

A hivatalos nemzeti kommunikáció mellett szeretném megemlíteni az Izlandon töltött kutatási csereprogramon szerzett, témához kapcsolódó tapasztalataimat, amelyek anekdotikus bizonyítékokon alapulnak. Lehetőségem volt számos fenntarthatósági és környezetvédelmi

6 United Nations: *Sustainable Development Goals*. Letöltés helye: <https://sdgs.un.org/goals>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

7 Prime Minister's Office: *Iceland's Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. 2019. Letöltés helye: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/23408VNR_Iceland_2019_web_final.pdf; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

8 Government of Iceland: *Climate Change Initiatives*. 2023. Letöltés helye: <https://www.government.is/topics/environment-climate-and-nature-protection/climate-change/>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

szakértővel találkozni, beszélgetni és együtt dolgozni a félév során. Ezeknek a beszélgetéseknek és tapasztalatoknak a lektorált eredményei várhatóan a következő évben lesznek elérhetőek a tervek szerint 2025-ben publikált doktori disszertációmban. Olyan szakemberekkel készítettem mélyinterjúkat, akik a fenntarthatóság és környezetvédelem akadémiai, politikai, és civil szervezeti területein tevékenykednek. A szakértők szerint Izland országimázsa erősen kapcsolódik a fenntarthatósághoz és természetközelséghez, amit az is erősít, hogy az országot gyakran méltatják, mint egy igazságos és egyenlő társadalmat. Híresek például a jó munkakörülményekről, a tisztességes bérekről és a nemek közötti egyenlőségről. Ugyanakkor a szakértők hangsúlyozták, hogy ez az országimázs sok esetben nem felel meg teljesen a valóságnak, és Izlandnak ezen területeken is van még hova fejlődnie.

Gyakran kiemelték például, hogy ha globálisan mindenki annyit fogyasztana, mint az izlandiak, az fenntarthatatlan lenne. Az ország jelentős mértékben támaszkodik az importált árucikkekre, és szigetországgként sokat repülnek, ami miatt az egy főre eső károsanyag-kibocsátásuk különösen magas. A fent említett „spillover effect” kifejezés pedig a szakmai körökben is közismert és aktív téma, nem csupán a hivatalos jelentésekben olvashatunk róla, és az elmondások szerint Izland komoly lépéseket tervez tenni ennek kezelésére a következő években. Szerzőként hozzátenném, hogy személyes tapasztalataim alapján az izlandiakra jellemző az önkritika és a folyamatos fejlődésre törekvés. Gyakran reflektálnak saját tevékenységeikre, és keresik az újítás lehetőségét, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy az ország pozitív imázsát fenntartsák. Ez nem jelenti azt, hogy az önkritikájuk nem releváns, ezzel szemben, úgy látom, hogy valós és komoly hangsúlyt fektetnek a fenntarthatóságra. Mindezek ellenére, a kritikus pontok figyelembevételével is aktív és releváns szakmai diskurzus folyik a fenntarthatóságról az érintettek között.

A magyar diaszpóra Izlandon

A magyar diaszpóra izlandi jelenlétének megértéséhez először tekintsünk ki a globális magyar diaszpóra helyzetére, különösen Európában, azon belül is az északi régiókban és végül Izlandon. A magyar diaszpóra világszerte jelen van, két fő kategóriára osztható: az egyik a történelmi kivándorló közösségek, a másik az újabb kivándorlók csoportja.

De mit jelent pontosan a diaszpóra kifejezés? A diaszpóra szó görög eredetű, jelentése 'szétszóródás'. Gázsó Dániel a diaszpóra fogalmi kereteit összegző tanulmányában arra hívta fel a figyelmet, hogy a fogalom meghatározásánál számba kell venni annak történelmi és kulturális gyökereit, valamint a modern társadalmi kontextusban betöltött szerepét is. A diaszpóra fogalma egyre szélesebb körben vált ismertté, ám ha mélyebben megvizsgáljuk,

mit értünk alatta, számos témakörrel találkozunk, mint például a migráció, a kisebbségi lét, az etnikai és nemzeti hovatartozás, a társadalmi integráció, a kulturális asszimiláció, a multikulturalizmus és a nemzetpolitikák. A diaszpórák közösségek kialakulása, megkülönböztetése más hasonló jellegű – etnikai, nemzeti vagy vallási alapon szerveződő – kisebbségi közösségektől, valamint kapcsolatuk a befogadó országgal és az anyaországgal mind olyan kérdések, amelyek a diaszpórákutatás részét képezik.⁹

Az International Organization for Migration in Hungary¹⁰ szerint az elmúlt években egyre több magyar döntött úgy, hogy külföldre költözik, különösen a 2008-as gazdasági válság következtében, amikor a hazai munkaerőpiac nehézségekkel küzdött. 2010 óta több százezer magyar hagyta el az országot. A hazai statisztikák szerint 2015-ben 32 852 magyar vándorolt külföldre. 2015 után a kivándorlás lassan csökkenni kezdett. 2019-ben már kevesebb magyar költözött külföldre, mint ahány visszavándorolt. 2020-ban összesen 19 322 fő vándorolt ki. Ezt követően a kivándorlás mértéke újra növekedni kezdett.¹¹ Az európai országok közül Németország, Ausztria és az Egyesült Királyság a legnépszerűbb célpontok. Németországban több mint 200 ezer magyar él, míg Ausztriában és az Egyesült Királyságban több mint 100 ezer. Az utóbbi években Svájc, Hollandia és Belgium is egyre népszerűbb célállomásokká váltak a magyar kivándorlók körében.

A friss és releváns adatok beszerzése az északi országokban élő magyar diaszpóráról számos kihívást jelent. Gazsó 2022-ben megjelent kötetében arra mutatott rá, hogy a diaszpórák közösségek számának meghatározása gyakran nehézségekbe ütközik, mivel sok olyan befogadó ország van, ahol a népszámlálások során nem kérdezik meg az emberek etnikai vagy nemzeti hovatartozását. Ezzel együtt a diaszpóra létszámának társadalmi és politikai jelentősége is van. A közösségépítés és a diaszpóralét fenntartása szempontjából az egyik legfontosabb tényező ugyanis az adott közösségek mérete: a létszám nagy hatással van az integrációra, az érdekérvényesítésre és az anyaországi támogatottságra is.¹²

Észak-Európában az egyik legnagyobb magyar közösség Svédországban található. 2009-ben 15 119 Magyarországon született személy élt az országban, de a teljes közösség létszámát, beleértve a második generációs magyarokat is, 25-35 ezer közé becsülik. A magyarok bevándorlása Svédországba az 1956-os forradalom után jelentős mértékben megindult, és azóta is évente 8-9 száz fő érkezik az országba. A finnországi magyar közösség létszáma jóval

9 Gazsó Dániel: An Endnote Definition for Diaspora Studies. *Minority Studies*, 2016. 18. 161–182.

10 International Organization for Migration in Hungary: *Hungarian Emigration*. Letöltés helye: <https://hungary.iom.int/hungarian-emigration>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

11 KSH STADAT 22.1.1.30. Magyar állampolgárok vándorlásának összefoglaló adatai. Letöltés helye: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0030.html; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

12 Gazsó Dániel: *Orthon és itthon. A magyar diaszpóra és anyaországa*. Gondolat Kiadó: Budapest, 2022.

kisebb, és elsősorban az Uusimaa régióban, Helsinki környékén koncentrálódik.¹³ Izlandon a magyar közösség viszonylag kis létszámú, de növekvő. 2017-ben 161 Magyarországról származó bevándorlót regisztráltak, ami növekedést jelent a 2016-os 104 főhöz képest.¹⁴ Ez a tendencia arra utal, hogy a magyar közösség Izlandon folyamatosan bővül, elsősorban Reykjavík környékén.

A magyar diaszpóra növekedése az északi országokban valószínűleg tovább folytatódik, főként a skandináv munkaerőpiac kereslete miatt. Azonban a magyar diaszpóra kutatása nemcsak statisztikai vagy demográfiai szempontból érdekes, hanem mélyebb kulturális és társadalmi összefüggések szempontjából is. Vajon hogyan őrzik meg a magyarok identitásukat és hagyományaikat több ezer kilométer távolságban? Hogyan formálódnak át ezek az értékek egy olyan közegben, amely más kulturális normákat és szokásokat követ? Az ilyen kérdések vizsgálata segít megérteni a diaszpórák közösségeiben élők kettős kötődését: egyrészt kapcsolatukat a szülőfölddel, másrészt az új otthonukkal, ahová beilleszkedtek.

A magyar diaszpóra kutatása és fejlesztése

A diaszpórákutatás azért is fontos, mert rávilágít arra, hogyan járulnak hozzá a külföldön élő magyarok a befogadó országok gazdasági és társadalmi fejlődéséhez, miközben megőrzik saját kulturális identitásukat. E kutatásokból kiderülhet, hogy a diaszpórában élők hogyan képesek fenntartani a kapcsolatot Magyarországgal, és milyen hatással vannak a magyar kultúra globális megjelenésére. Mindezekén túl a diaszpórával való foglalkozás lehetőséget ad arra is, hogy a jövőbeli generációk számára is megőrizzük azokat az értékeket és hagyományokat, amelyek nemcsak a múltat, hanem a jövőt is formálják. A kulturális és társadalmi kapcsolatok fenntartása mellett érdemes odafigyelni a viselkedésváltozásokra is, különösen a környezettudatosság terén. A magyar diaszpórában élők számos országban szembesülnek az adott államban meghatározó fenntarthatósági gyakorlatokkal és elvárásokkal. Vajon hogyan változik a külföldön élő magyarok viselkedése, amikor élvonalbeli környezetvédelmi politikát folytató országokban élnek, mint például Izland vagy Svédország? A fenntarthatóság iránti elkötelezettség fokozódhat az ilyen közegben, hiszen az emberek gyakran a helyi gyakorlatokhoz alkalmazkodva új szokásokat vesznek fel – legyen szó szelektív hulladékgyűjtésről, az energiahatékonyság növeléséről vagy a zöld közlekedési megoldások alkalmazásáról.

13 Straszter, Boglárka: Hungarians in Finland and Sweden: Comparison of Some Sociocultural and Demographic Factors on Language Choice, Culture and Identity. *Finnish Yearbook of Population Research*, 2012. január 1., 5–30.

14 CEIC Data: *Number of immigrants from Hungary to Iceland*. 2017. Letöltés helye: <https://www.ceicdata.com>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

A környezettudatos viselkedésváltozás folyamata szorosan kapcsolódik az adaptációhoz: a diaszpórában élők nemcsak kulturális értelemben integrálódnak új környezetükbe, hanem a környezeti kihívásokra adott válaszokban is aktívan részt vesznek. A környezettudatosság tehát nemcsak egyéni, hanem közösségi szinten is formálódik, ami hosszú távon hozzájárulhat a fenntarthatóbb életmód kialakításához mind a diaszpóra tagjai, mind pedig a befogadó társadalmak számára. A következő fejezetben arra térek ki, hogy milyen tudományos módszereket alkalmaznak általában a társadalomtudományi kutatásokban a diaszpórák vizsgálatára, és hogy ezek közül melyek lehetnek különösen hasznosak az adott kutatás szempontjából.

A magyar diaszpórák közösségek identitásának megőrzése, az anyaországgal való kulturális és társadalmi kapcsolataik fenntartása szempontjából az egyik legfontosabb magyarországi kezdeményezés a 2013-ban elindított Kőrösi Csoma Sándor Program (KCSP), amelyet a Nemzetpolitikai Államtitkárság hozott létre. A program ösztöndíjasai szerte a világban közösségépítő, hagyományőrző és nyelvoktatási tevékenységekkel segítik a diaszpóra közösségeit, hozzájárulva a magyar kultúra, történelem és identitás fenntartásához.¹⁵

A magyar diaszpórák kutatás egyik központi kérdése a diaszpórák közösségek identitás megőrzése, a nyelvoktatás szerepe, valamint a diaszpórapolitikák és közösségi hálózatok működése. Gazsó és Kovács kiemelkedő szerzők ezen a területen, munkáik jelentős mértékben hozzájárulnak a diaszpóra helyzetének és működésének megértéséhez. Gazsó munkássága elsősorban a diaszpórapolitikákra, valamint a magyar nyelv és kultúra megőrzésének kérdésére összpontosít. Számos írásában elemzi, hogyan segítik a magyar állami programok, mint a Kőrösi Csoma Sándor Program, a diaszpórák közösségek fennmaradását és a magyar identitás ápolását a külföldön élő magyarok körében. Rávilágít arra, hogy a diaszpórapolitikák nemcsak a kulturális identitás megőrzésére irányulnak, hanem a diaszpórák és az anyaország közötti kapcsolat erősítésére is. Írásaiban hangsúlyozza, hogy az ösztöndíjasok tevékenysége, beleértve a magyar nyelv oktatását és a közösségi programok szervezését, kulcsfontosságú a diaszpórák közösségek fennmaradása szempontjából.¹⁶

Kovács munkássága hasonlóan fontos a diaszpórapolitikák elméleti és gyakorlati vizsgálata szempontjából. Kovács egyik jelentős kutatása azt vizsgálja, hogy a közép-európai diaszpórapolitikák mennyiben különböznek a nyugati modellektől, és hogyan alakultak a poszt szocialista korszakban. Kovács rámutat arra, hogy a magyar diaszpórapolitika a nemzetépítés eszköze is, amely az anyaország és a külföldön élő közösségek közötti kapcsolat

15 Lásd a Kőrösi Csoma Sándor Program weboldalát: www.korosiprogram.hu; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

16 Gazsó Dániel – Palotai Jenő – Wilhelm Zoltán – Jarjabka Ákos: Diaspora Communities and Diaspora Policies – The Hungarian Case. *Population Geography*, 2019. 41 (1). 23–34; Gazsó Dániel: A diaszpóra politikai dimenziói. *Politikatudományi Szemle*, 2020. 29 (2). 47–68.

megegerősítésére szolgál. Emellett külön figyelmet fordít arra, hogyan működnek ezek a politikák a globalizált világban, ahol a diaszpóráközösségek számos kihívással szembesülnek.¹⁷

Palotai, Wetzl és Jarjabka kutatásában arra mutatnak rá, hogy a diaszpórában élő magyar közösségek számára a nyelvoktatás kiemelten fontos szerepet játszik az identitás fenntartásában.¹⁸ A nyelv és a kulturális örökség megőrzése elengedhetetlen a diaszpóra közösségei számára, mivel ezek az elemek segítik a közösség összetartását, és fenntartják a kapcsolatot az anyaországgal. A kutatásuk részletesen bemutatja, hogy a nyelvoktatási programok és a hagyományörző tevékenységek milyen fontos szerepet töltenek be a diaszpóra közösségi életében. Gazsó, Palotai, Wilhelm és Jarjabka¹⁹ a magyar diaszpórapolitikákat elemzik, kiemelve, hogy Magyarország hogyan segíti a külföldön élő magyarok közösségeit. A diaszpórapolitikák célja, hogy a magyar identitás megőrzését támogassák a diaszpórában élők számára, és erősítsék a magyar közösségek és az anyaország közötti kapcsolatokat. A kutatás hangsúlyozza, hogy a magyar kormány aktív szerepet játszik ezeknek a közösségeknek a támogatásában, különös tekintettel az identitás megőrzésére és a kulturális kapcsolatok ápolására.

Dukai és Jarjabka kutatásukban pedig a diaszpóraprojekt-hálózatok működését vizsgálják, különös tekintettel a Pécsi Tudományegyetem diaszpórával kapcsolatos tevékenységeire. A kutatás rávilágít arra, hogy a diaszpórához kapcsolódó projektek vezetése és adaptálódása hogyan zajlik, és hogyan képesek alkalmazkodni a változó környezeti és társadalmi feltételekhez. A tanulmány fontos szempontokat tár fel a diaszpóraprojektek fenntarthatósága és hosszú távú sikere szempontjából, valamint azt is, hogy milyen kihívásokkal kell szembenéznük a projektvezetőknek a diaszpórahálózatok menedzselése során.²⁰

Mindemellett a környezettudatos viselkedésváltozás kérdése ritkán kerül elő a magyar diaszpóra kutatásában, azonban a globális környezeti változások előrehaladásával ez a téma egyre relevánsabbá válik. Bár a magyar diaszpóra jelenleg nem köthető össze a climate refugee (éghajlati menekült) fogalmával – mivel az éghajlati menekültek azok az emberek, akik kényszerűen hagyják el otthonaikat a klímaváltozás hatásai miatt, például aszályok, áradások vagy más természeti katasztrófák következtében –, a környezeti adaptáció kérdése mégis kulcsfontosságúvá válhat a diaszpóra közösségei számára. A diaszpóráközösségekben

17 Kovács Eszter: Post-Socialist Diaspora Policies: Is There a Central-European Diaspora Policy Path? *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2017. 1. 89–109.

18 Palotai Jenő – Wetzl Viktor – Jarjabka Ákos: Identity Preservation and Hungarian Language Education in Diaspora Communities. *Hungarian Cultural Studies*, 2019. 12. 108–124.

19 Gazsó et al., 2019. Diaspora Communities, i. m.

20 Dukai Edit – Jarjabka Ákos: The Periods of Establishment, Adaptation and Renewal in the Management of the Diaspora Project Network of the University of Pécs. *Civil Szemle*, 2019. 19 (4). 91–112.

élők, bár nem környezeti kényszer hatására telepedtek le külföldön, sok esetben kénytelenek alkalmazkodni az adott ország fenntarthatósági előírásaihoz. Az ilyen környezetbarát normák, mint például a hulladék újrahasznosítása, az energiahatékonyság növelése vagy a közlekedési rendszerek zöldítése, hatással vannak a diaszpórában élők mindennapi életére. Ezek a változások azt eredményezhetik, hogy a diaszpórák közösségei tagjai fokozatosan átveszik ezeket a fenntarthatósági szokásokat, amelyek később az otthoni közösségekben is hasznosulhatnak.

Ennek következtében a környezettudatos viselkedésváltozás kutatása, amely a diaszpórákra is kiterjed, egy új és potenciálisan jelentős irányzat lehet, hiszen a diaszpórák nemcsak kulturális és társadalmi értelemben alkalmazkodnak új környezetükhöz, hanem a fenntarthatósági gyakorlatokhoz is. A környezeti adaptáció tehát nemcsak helyi, hanem globális szinten is fontos kérdéssé válik, így érdemes új szemmel vizsgálni ezen a területen, akár olyan fókuszált témákban is, mint a környezettudatos viselkedésváltozás.

A diaszpórák kutatása egy rendkívül összetett terület, amely számos módszertani megközelítést igényel a diaszpórában élő közösségek társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai integrációjának vizsgálatához. Az egyik legelterjedtebb módszer az etnográfiai kutatás, amely lehetőséget ad arra, hogy a kutatók mélyreható betekintést nyerjenek a diaszpóra mindennapi életébe. E módszer alkalmazásával kvalitatív adatokat gyűjtenek interjúk, megfigyelések és közösségi részvétel révén. Az interjúk különösen fontosak, mivel lehetőséget nyújtanak a diaszpórában élők személyes tapasztalatainak, identitásmegőrzési stratégiáinak és a befogadó országba beilleszkedésük folyamatainak részletes megértésére. A résztvevő megfigyelés egy másik hatékony eszköz, amelynek segítségével a kutatók közvetlenül tapasztalják meg a diaszpórák közösségei mindennapjait, kulturális eseményeit, rítusait és szokásait.

Emellett a kvalitatív módszerek mellett a kvantitatív kutatási eszközök is elterjedtek, különösen a nagyobb minták elemzésében. A népszámlálási adatok, migrációs statisztikák és más demográfiai források lehetőséget adnak arra, hogy a kutatók átfogó képet kapjanak a diaszpórák közösségei nagyságáról, eloszlásáról és szociodemográfiai jellemzőiről. Ezek az adatok statisztikai elemzésekkel bővíthetők, így a kutatók könnyebben azonosíthatnak mintázatokat a diaszpórán belüli társadalmi, gazdasági vagy oktatási helyzetekkel kapcsolatban. A vegyes módszertani megközelítés, amely ötvözi a kvalitatív és kvantitatív módszereket, különösen hasznos lehet, mert lehetővé teszi a diaszpórák közösségei komplex valóságának teljesebb feltérképezését.

Végül egyre inkább előtérbe kerülnek az olyan digitális módszerek, amelyek a diaszpórák közösségi médiában való jelenlétének vizsgálatára irányulnak. A közösségi platformokon keresztül nyomon követhető, hogyan tartják a kapcsolatot a diaszpóra tagjai

egymással és az anyaországgal, hogyan alakítanak ki új identitásformákat, és hogyan reagálnak a globális eseményekre. Az online közösségek tanulmányozása lehetőséget ad arra, hogy a diaszpórakutatók azokat a hálózatokat és kommunikációs csatornákat is vizsgálják, amelyek révén a diaszpórák szerveződnek és fenntartják a kapcsolatot a különböző országokban élő tagjaikkal. Ez a módszer különösen releváns a 21. században, amikor a diaszpórák egyre inkább globális hálózatok részeként működnek.

Ebben a tanulmányban az interjúk és a fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetések módszerének választása különösen izgalmas lehetőséget kínált számomra, mert így nem csupán külső megfigyelőként, hanem egyfajta résztvevőként kapcsolódhattam az izlandi magyar diaszpórához. Ezek a beszélgetések lehetővé tették, hogy ne csak az adatokra és statisztikákra támaszkodjak, hanem közvetlenül hallgassam meg a diaszpórában élő magyarok egyéni tapasztalatait és történeteit. A fókuszcsoporthoz tartozó interjú pedig különösen értékes volt abban, hogy a résztvevők megoszthatták egymással élményeiket, és közösen reflektálhattak arra, hogyan élnek meg a diaszpóra létét, ami elősegítette a közösségi dinamika és az összetartozás mélyebb megértését. Ez a közvetlen kapcsolódás lehetőséget adott arra is, hogy nemcsak kutatóként, hanem történeteik meghallgatójaként is elmélyülhessek az izlandi magyar diaszpóra sajátos világában – mindezzel a kutatás folyamata is egyfajta izgalmas kulturális élménnyé vált számomra, hiszen a saját hazám tagjaival kerülhettem közvetlen kapcsolatba.

A kutatás központi kérdései arra irányulnak, hogy milyen különbségek figyelhetők meg Izland és Magyarország között a társadalmi normák és a környezettudatos viselkedés kialakulásának szempontjából, valamint hogyan hat a környezetváltozás, például a Magyarországról Izlandra történő költözés a magyar diaszpóra tagjainak környezettudatos magatartására. Ezenkívül a vizsgálat arra is keresi a választ, hogy Izland társadalmi és infrastrukturális feltételei miként befolyásolják a diaszpórában élők fenntarthatósági törekvéseit, és hogy ezek a tényezők hogyan formálják a mindennapi környezettudatos döntéseiket az új környezetben. Ez alapján ennek a tanulmánynak a két kutatási kérdése:

- RQ1: Milyen különbségek vannak Izland és Magyarország között a társadalmi normák és a környezettudatos viselkedés kialakulása szempontjából?
- RQ2: Hogyan befolyásolja a környezetváltozás – például a Magyarországról Izlandra költözés – a Magyarországot elhagyó magyarok környezettudatos magatartását, és milyen szerepet játszanak ebben Izland társadalmi és infrastrukturális feltételei?

Mélyinterjú-sorozat a magyar diaszpóra tagjaival

2024 tavaszán nyolc mélyinterjút készítettem olyan Izlandon élő emberekkel, akik a magyar nyelvet anyanyelvi szinten beszélik, Magyarországról vagy a határon túli magyar-lakta területekről érkeztek, valamint nem csupán rekreációs céllal érkeztek Izlandra, hanem valamilyen konkrét célból, például munka, tanulmányok vagy család miatt. Az interjúalanyok kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy legalább fél éve éljenek az országban, ami elegendő időt biztosított számukra ahhoz, hogy hiteles véleményt formáljanak az izlandi társadalomról és a fenntarthatóság kérdéseiről.

A mélyinterjúk félig strukturált formában zajlottak, lehetővé téve, hogy a kérdések irányítsák a beszélgetéseket, de a résztvevők szabadon alakíthatták válaszaikat. A kérdéssor három fő tematikai csoport köré épült. Az első rész a résztvevők háttér-információira összpontosított, ahol demográfiai adatokat gyűjtöttem, mint például életkor, nem, és hogy mennyi ideje élnek Izlandon, valamint miért költöztek az országba és mivel foglalkoznak azóta. A második rész az izlandi társadalomról alkotott véleményüket célozta meg, feltárva, miért választották ezt az országot, milyen benyomásaik voltak az érkezéskor, és hogyan jellemzik most Izlandot és lakóit. Végül a harmadik rész a természethez fűződő viszonyukat vizsgálta, különös figyelmet fordítva arra, hogyan tekintenek a természetvédelemre, és milyen mértékben érzik magukénak a környezettudatosság elveit az itt eltöltött idő során. A tanulmány fókusza szempontjából a harmadik tematikai csoport tűnhet a leghasznosabbnak; azonban az egyéni és társadalmi tapasztalatok nélkül a válaszok nem értelmezhetőek. Ezért különösen fontosnak tartottam, hogy megismerjük a résztvevők kulturális háttérét és életkörülményeit is, hogy a természetvédelemmel és fenntarthatósággal kapcsolatos válaszaik kontextusba helyezhetők legyenek.

Az interjúalanyokat személyes kapcsolatok révén ismertem meg, miközben az izlandi tartózkodásom alatt más magyarokkal találkoztam. Például egy közös egyetemi chatcsoportban ismerkedtem meg egy magyar önkéntessel, aki a magyar telefonszámomat felismerve kezdeményezett találkozót. Emellett az izlandi foglalkozásokra a városi könyvtárban, valamint egy koncerten is találkoztam magyar résztvevőkkel. Ők nemcsak hozzájárultak az interjúk lebonyolításához, hanem ajánlották is saját izlandi magyar ismerőseiket. Később az izlandi magyarok ezerfős közösségimédia-csoportjában írtam egy tájékoztatót a tanulmányról és a résztvevőkeresésről. Azok, akiket érdekelt a lehetőség, kommentben vagy üzenetben jelentkeztek, és én felkerestem őket az interjúk lebonyolítása érdekében. Mindenki önkéntesen vett részt, pénzügyi vagy egyéb kompenzációban nem részesültek.

A mélyinterjúk során barátságos, nyitott légkör megteremtésére törekedtem, hogy a résztvevők szabadon oszthassák meg tapasztalataikat. Az interjúk és a tanulmány céljáról is tájékoztattam a résztvevőket, akik szóbeli beleegyezéssel járultak hozzá az interjú készítéséhez, valamint hangfelvételhez. Az egyes interjúkat így hanggal rögzítettem, hangátíró szoftverrel átírtam, tisztáztam, majd később részletesen elemeztem a válaszokat. Kvalitatív módszert alkalmazva csoportosítottam a résztvevők tapasztalatait, hogy kiemeljem a közös mintázatokat és eltéréseket avégett, hogy mélyebb betekintést nyerjek az izlandi magyar diaszpóra perspektívaiba, valamint azt is feltárhassam, hogyan határozzák meg a természet és a fenntarthatóság kérdéseit.

A mélyinterjúkat követően egy fókuszcsoportos beszélgetésre is sor került, amely lehetőséget adott a résztvevők közötti mélyebb párbeszédre. E beszélgetés célja az volt, hogy közösen feltárjuk a résztvevők kapcsolatát a természettel, a fenntarthatósággal kapcsolatos mindennapi cselekedeteiket, valamint érzelmi reakcióikat. A résztvevők bemutatkoztak, megosztva nevüket és származási helyüket, valamint kifejtették, hogyan kapcsolódnak a természethez, említve kedvenc szabadtéri tevékenységeiket vagy emlékeiket. A beszélgetés során külön figyelmet fordítottunk arra, hogy a résztvevők tapasztalataikat és véleményeiket kifejtve gazdagítsák a kutatás témáit, mélyebb betekintést nyújtva a természetvédelem és a fenntarthatóság kérdéseibe Izlandon. A két kvalitatív módszert összevetve és elemezve emeltem ki mindkettőből a legértékesebb részeket, majd az eredmények alapján vontam le a legfontosabb következtetéseket és válaszoltam meg a kutatási kérdéseket.

Beilleszkedés és a környezettudatos viselkedésváltozás: a mélyinterjúk eredményei

Minden interjú legfontosabb tanulságait külön-külön is összefoglalom, hiszen ezek a személyes történetek együtt is izgalmas képet festenek az Izlandra költözés folyamatairól. Emellett betekintést nyújtanak az országba való beilleszkedés, az alkalmazkodás, valamint a környezettudatos viselkedés és annak változása mögötti motivációk megértésébe.

A mélyinterjúk bevezető részében arra voltam kíváncsi, hogy az interjúalanyok milyen motivációval érkeztek Izlandra, mennyi ideje élnek ott, és milyen terveik vannak a jövőre nézve – mind személyes, mind szakmai szempontból. Különösen érdekes volt látni, hogy van, aki rövid távú munkalehetőségek miatt érkezett, míg mások családi okokból döntöttek a költözés mellett. Egyesek kimondottan szakmai lehetőségeket kerestek, például kutatói vagy logisztikai munkát, míg mások új élet reményében érkeztek, és nyitottak arra, hogy hosszabb távon is Izlandon maradjanak. A résztvevők különböző hátterűek, és munkaköreik

is változatosak: egyesek adminisztrációban vagy oktatásban dolgoznak, míg mások szellemi vagy fizikai munkát végeznek. Van, aki olyan munkahelyet keresett, ahol angol nyelven is boldogulhat, míg mások izlandi munkahelyeken találtak lehetőséget. Az interjúalanyok többsége arra törekedett, hogy stabil egzisztenciát teremtsen Izlandon, de egyesek a hosszú távú céljaik megvalósítását is említették, mint például ingatlanvásárlást vagy szakmai előrelépést. Fontos megjegyezni, hogy bár az anonimitás teljes mértékben nem garantálható – amivel az interjúalanyok is tisztában voltak –, mivel a viszonylag kis létszámú izlandi magyar közösség és az egyedi foglalkozások alapján felismerhetők lehetnek, így kezdtem megővni őket azzal, hogy megváltoztattam a nevüket. Az interjúalanyok demográfiai adatait, a költözéssel kapcsolatos információkat és az élethelyzetüket egy, a tanulmány mellékletében közölt táblázat foglalja össze.

Az elemzés során kiemeltem és rendszereztem az interjúk anyagait, a legfontosabb témák mentén csoportosítva őket. Ezzel az volt a célom, hogy az interjúalanyok profiljaihoz kapcsolódó megállapításokat áttekinthető formában mutassam be, megkönnyítve a vizsgálat minták, érvek és témák további elemzését. A következőkben az egyes mélyinterjúk legfontosabb összefüggéseit fejtem ki.

„Felkapcsolva hagyják a lámpát és folytatják a vizet”

Betti kezdeti elképzelései Izlandról meglehetősen idealisztikusak voltak, amelyekben az északi ország egy mesebeli, varázslatos világnak tűnt. Elmondása szerint úgy képzelte, hogy *„Izland az egy varázslatos, kitalált világ, és manók meg tündérek laknak benne”*. Ezt az elképzelést részben az izlandi zene táplálta, amely számára éteri, misztikus képeket idézett fel. Az érkezése előtti izgatottság azonban némi aggodalommal keveredett, hiszen félt a hidegtől és a sötétiségtől. Az első napok nehézségei ellenére – amelyek inkább a személyes körülményekhez köthetők – hamar rájött, hogy *„nem olyan vészes”*, mint amire számított, és lenyűgözte az ország természetes szépsége.

Az idő előrehaladtával azonban Betti képzeletbeli, meseszerű felfogása fokozatosan realisabb képpé formálódott. Bár elismeri, hogy Izland *„iszonyat gyönyörű”*, az időjárás és az életkörülmények kihívásai, mint például a hideg tél és az egészségügyi rendszer, árnyalták a kezdeti rajongását. Különösen kritikusan nyilatkozott az izlandi orvosi ellátásról, mondván, nem érzi magát biztonságban, ha megbetegedne: *„Nem érzem úgy, hogy én nyugodtan beteg lehetek és minden rendben lesz.”* Az emberekhez való viszonya vegyes volt; bár sok izlandi nyitott és barátságos, előfordultak helyzetek, amikor a nyelvi akadályok miatt kirekesztve érezte magát, különösen munkakörnyezetben. Összességében Betti tapasztalatai alapján a

kezdeti idealizált kép realisztikusabbá vált. Bár az ország szépsége továbbra is elbűvölte, Izland számára már nem a „*mesevilág*” kategóriájába tartozik, hanem egy lenyűgöző, de valóságos hely, ahol a szépségek és a nehézségek egyaránt jelen vannak. Ez a folyamat, amely során a varázslat helyett a valósággal szembesült, egyensúlyt teremtett az ország pozitívumai és kihívásai között.

Betti az Izlandon élők természethez való viszonyát erős kötődésként írta le, különösen a külföldiek esetében, akik sokszor a természeti szépségek miatt választják az országot lakhelyüknek. Megfigyelése szerint „*mindenki, aki Izlandra jön, teljesen bele van bolondulva a természetbe*”, és gyakran az a vágy hajtja őket, hogy közel kerüljenek a természethez. Különösen az Instagramon látott lelkes posztok alapján ítéli meg úgy, hogy az izlandi természet az emberek életének központi része. Az ilyen típusú kommunikáció sokat elárul arról, hogy mennyire meghatározó az emberek mindennapjaiban a természettel való kapcsolat.

A fenntarthatóság és a környezettudatosság terén Betti vegyes tapasztalatokra tett szert. Úgy látja, hogy az izlandiak számára a szelektív hulladékgyűjtés alapvető, de a mindennapi élet más területein, például az energiapazarlás terén lazább hozzáállást tapasztalt, szerinte „*felkapcsolva hagyják a lámpát és folytatják a vizet*”. Mindeközben úgy érzi, hogy az izlandiak számára a fenntarthatóság természetes és valójában nem jelent komoly terhet, hiszen az ország geotermikus energiaforrásai szinte korlátlanul rendelkezésre állnak.

Betti saját hozzáállása is megváltozott a szigetre költözése óta. Míg korábban otthon csak bizonyos hulladéktípusokat gyűjtött szelektíven, Izlandon gyorsan hozzászokott ahhoz, hogy minden háztartásban többféle szelektív kuka van, szerinte ezt „*három nap alatt meg lehetett szokni*”. Ezt a változást részben a környezet nyomásának tulajdonítja, hiszen „*valaki végig nézi, hogy mit hova dobsz*”. Az emberek fenntarthatósággal kapcsolatos kommunikációja szerinte többnyire indirekt, és inkább a mindennapi élet részének tekintik, mintsem hogy külön hangsúlyt fektetnének rá. Összességében úgy véli, hogy Izlandon a természet és a fenntarthatóság szerves része az életnek, de az izlandiak számára ez kevésbé tudatos választás, inkább természetes következménye az ország adottságainak.

„*Hideg és szeles, de nagyon kényelmes az élet*”

Anett eredeti elképzelései Izlandról főként a hideghez, a vulkánokhoz és a hóhoz kötődtek. Azt gondolta, hogy az ország „*sokkal több hóval*” rendelkezik, és egy elég hideg, elszigetelt hely lesz. Bár tudott néhány alapvető dolgot, például a vulkánokról, mégis meglepődött, amikor megérkezett, hogy milyen kicsi az ország, és hogy „*a lakosság olyan kevés, hogy lényegében mindenki ismer mindenkit*”. Az első benyomásai közé tartozott az ország

pasztellszínű tája, különösen a lávamezők, amelyek teljesen lenyűgözték. Ahogy elmondta: „*Úgy látom, hogy úristen, milyen csodaországba érkeztem, nekem minden tetszett.*” Már az első pillanatokról kezdve elragadta Izland természetes szépsége, és azóta is így gondolkodik róla.

Most, hogy már évek óta Izlandon él, Anett úgy jellemzi az országot, mint ami „*hideg és szeles*”, de közben viszont egy olyan hely, ahol „*nagyon kényelmes az élet*”. Izland számára egy „*csodálatos világ*”, amelyhez hasonló nincs máshol. Az ország különlegessége számára leginkább a természetben nyilvánul meg: a rengeteg vízesés, a különleges színek és az építészet, amelyek teljesen eltérnek az otthoni viszonyoktól. Ugyanakkor úgy látja, hogy a természet itt „*teljesen más zöld*”, és még a felhők is másképp néznek ki, mint Magyarországon. Míg Izlandon minden különleges és szokatlan, Anett számára ez a szépség és különlegesség maradó vonzerőt jelent, és ezt a természetközelséget továbbra is a legnagyobb értéknek tekinti az országban.

Anett szerint az izlandiak kapcsolata a természettel nagyon természetes és „*elfogadó*”. Ahogy ő mondja: „*sodorja őket az ár*”, és ez a hozzáállás tükrözi az időjárás és a természeti környezet kiszámíthatatlanságát. Megfigyelése szerint sok izlandi szeret túrázni, és rengeteg természetjáró csoport van az országban. Szerinte ez a természettel élő kapcsolat leginkább a túrázásban és a hegymászásban nyilvánul meg, amely tevékenységek szinte minden izlandi életének részei. A közvetlen tapasztalataira alapozva, például a futócsoportok és a természetjáró közösségek révén, azt látja, hogy nagy igény van az ilyen típusú tevékenységekre, hiszen „*mindenhol túljelentkezés van*”.

Ami a természetvédelem és fenntarthatóság kérdését illeti, Anett szerint az izlandiak élenjárnak ezekben a témákban. Például beszámolt arról, hogy az izlandiak hajlandóak bojkottálni a túl sok műanyag zacskót használó élelmiszerláncokat. A saját közösségében is látja ezt a tendenciát, és elmondta, hogy ismerősei „*bojkottálják azokat a boltokat, amelyek nem tudnak papírtáskába csomagolni*”. Izlandon az ilyen típusú fogyasztói magatartás elfogadott, és sokan kiemelik a fenntarthatóság fontosságát a mindennapi életben. Anett saját példaként említette, hogy ő és férje nemrég abbahagyták egy népszerű ételkiszállító szolgáltatás használatát, mivel „*túl sok zacskó van benne*”, és ez környezeti szempontból nem fenntartható. Az üzenetek, amelyeket Anett a természetvédelem kapcsán tapasztal, gyakran indirekt módon jelennek meg, például a szelektív hulladékgyűjtés általános gyakorlatában vagy a közösségi normákban, ahol „*csúnyán néznek rád a boltban, ha műanyag zacskót használsz*”. Ez a közösségi nyomás az egyik legerősebb hatás a fenntartható viselkedés előmozdításában, és Anett szerint ez a fajta nyomás egyértelműen pozitív változásokat eredményez az emberek mindennapi életében.

„Az emberek nem egymásban látják az ellenséget, mint otthon”

Tibor az interjú során elmondta, hogy kezdetben az izlandi táj szépsége nyugtázta le, különösen a természet kiterjedése és a kevés emberi alkotás. Ahogy fogalmazott: „Nagyon szép táj. Otthon már régóta nem láttunk ilyen nagyot... ameddig nézel, csak természet.” Az izlandi életet egyszerűbbnek érezte, és a környezetváltozás miatt egyfajta könnyedséget tapasztalt, mivel távol került az otthoni, néha lehúzó kapcsolatoktól. Tibor számára az ország egyszerűsége, különösen a bürokrácia terén, kiemelkedő: „Elmentem egy autókereskedésbe, mondtam a személyi számomat, kifizettem az autót, és elvihettem, ennyi az egész.” Úgy érezte, hogy Izlandon kevesebb stresszel járnak az ilyen hétköznapi feladatok, mint otthon Romániában (Tibor erdélyi származású), ahol gyakran tapasztalt hosszú sorokat és nem kedves ügyintézés. Az izlandi társadalom továbbá Tibor szerint kevésbé ellenséges, mint amit otthon tapasztalt, részben azért, mert Izland történelme sokkal békésebb. „Az emberek nem egymásban látják az ellenséget, mint otthon.” Tibor arra is felhívta a figyelmet, hogy Izland később lépett be a modern világba, és talán emiatt a társadalmi szokások kevésbé terheltek hagyományokkal. Bár lenyűgözi az ország egyszerűsége, van, amit nem szeret, például az elitizmust, amivel néhány izlandi úgy gondolja, hogy ők „a világ közepe”. Érzése szerint időnként a külföldiekkel szemben is van egyfajta távolságtartás, különösen az idősebb generáció részéről, ami arra utal, hogy „másodrangúként” kezelik a nem helyi lakosokat.

Tibor véleménye szerint az izlandiak mély kapcsolatban állnak a természettel, részben azért, mert a természet erői folyamatosan jelen vannak a mindennapjaikban, másrészt mert a ritkán lakott területek lehetőséget nyújtanak a természetközeli életvitelhez. „Az izlandiak számára egy hobbinak számít, hogy elmenjenek például nagy terepjárával a fennsíkra, vagy sátorozni.” Szerinte az izlandi természetjárás sokkal aktívabb, mint amit Magyarországon tapasztalt, ahol „talán csak kimegyünk valahova és sütünk egy kis szalonnát”. Izlandon a természetbe menni inkább túrázással vagy egyéb aktív tevékenységgel jár.

Tibor szerint a természetvédelem fontos kérdés Izlandon, de inkább a turizmus miatt: „Csak annyiban érdekli őket jobban a környezetvédelem, amennyiben ez nyereséget hoz a turizmus szempontjából.” A természet érintetlenségének fenntartása szerinte gazdasági motivációval bír, és bár ez nem feltétlenül rossz, fontos megérteni, hogy a környezetvédelem főként „pénzt hoz” az ország számára. Tibor példaként hozta fel, hogy a szemetet gyakran olyan helyekre viszik, ahol turisták nem járnak, így láthatatlan marad a probléma. A saját kapcsolatáról a természettel Tibor elmondta, hogy Izlandon kissé tudatosabbá vált, különösen a szelektív hulladékgyűjtés terén. Ez azonban nem egy személyes változásból fakad, hanem abból, hogy „egy olyan helyre csöppentem, ahol ez a dolog már ki volt alakulva”. Tibor kiemelte, hogy az infrastruktúra segítette abban, hogy könnyebben beépítse a mindennapjaiba ezeket a szokásokat.

„*’Petta reddast’, azaz lesz, ami lesz*”

Szonja az interjú során elmondta, hogy amikor először megérkezett Izlandra, a kis méret, tisztaság és a barátságosság voltak azok a benyomások, amelyek azonnal megfogták. „*Nagyon kicsi, tiszta és kedves*” – foglalta össze első élményeit. Előzetesen inkább turista-ként gondolt Izlandra, főként a híres természeti látványosságok, mint a gejzírek és vízesések miatt. Azonban amikor megérkezett, rájött, hogy az ország sokkal többet kínál, mint az Instagramról ismert turistalátványosságok. Szonja külön kiemelte az emberek segítőkészségét és nyitottságát, ami számára nagyon pozitív élmény volt, amikor például valaki önként kísért el pénzautomatát keresni. Azt is elmondta, hogy az izlandiak mentalitása – a „*petta reddast*” filozófia, azaz „*lesz, ami lesz*” – különösen vonzó számára: az izlandiak hajlamosak kevésbé stresszelni és elfogadni, hogy a dolgok akkor történnek meg, amikor meg kell történniük. Ez az egyszerű hozzáállás mély benyomást tett rá. Izlandot egy olyan helynek érzi, ahol az ember saját erőből is sok mindent elérhet, anélkül hogy szükség lenne kapcsolatokra vagy külső segítségre, ami otthon, Magyarországon sokszor frusztráló tapasztalat volt számára.

Szonja számára a tiszta levegő és víz Izlandon a legnagyobb értékek közé tartoznak. Ahogy mondta: „*Nem tudok választani a levegő és a víz között, de ez a kettő, ami a legnagyobb érték.*” Azonban az időjárás az, amit a legkevésbé szeret Izlandon. Az állandóan változó időjárás megnehezíti, hogy hosszabb időre a szabadba menjen, és élvezze a kinti programokat. A nyári hónapokban is előfordul, hogy hiába süt a nap, a szél miatt nehéz igazán élvezni a szabadtéri tevékenységeket. Amikor arról beszélt, hogy kinek ideális Izland, Szonja azt mondta, hogy „*inkább introvertált embereknek*” való, mivel a társasági élet lehetőségei korlátozottabbak, mint Magyarországon. Hiányzik neki a budapesti élet pezsgése, a koncertek és színházak, amelyeket Izlandon ritkábban talál meg.

A természettel kapcsolatban Szonja megemlítette, hogy az emberek szorosan kapcsolódnak hozzá, sokan járnak túrázni, úszni az óceánban vagy fürdeni a meleg vizes fürdőkben. Ez a természetközeli életmód motiváló számára, és sokkal közelebb érzi magát a természethez, mint amikor Budapesten élt. Szerinte Izlandon a természetvédelem és a fenntarthatóság is nagy hangsúlyt kap. Kiemelte, hogy Izlandon sokkal fejlettebb a hulladékkezelési rendszere, mint Magyarországon. „*Itt minden egyes területnek megvan a saját személtlerakó helye*” – magyarázta, ami sokkal szervezettebbé teszi a hulladék újrahasznosítását. A szemétszedés és az újrahasznosítás már rendszerszintűvé vált, és Szonja számára ez pozitív változást hozott az életébe.

„A Föld csak egy kicsit megdőlt kavics az űrben”

Amikor Kristóf először gondolt Izlandra, egy idealizált kép élt a fejében a természeti szépségekről, különösen a meleg patakokról. Azt képzelte, hogy ezek a patakok erdős, zöld tájakon folynak keresztül, „*valami folyó csordogál esetleg, egy fenyőerdő közepén*”. Ugyanakkor, annak ellenére, hogy már hallott arról, hogy Izland nagy része fátlan, mégis meglepte, amikor túrái során „*csupasz dombok*” között találta magát, ahol legmagasabb növények csak bokáig érnek. Ezek az élmények gyorsan átírták előzetes elképzeléseit az országról.

Kristóf számára Izland egyik legszokatlanabb jelensége a nappalok és éjszakák váltakozása volt, különösen télen, amikor reggel tízkor még sötét van, és délután ötkor már lemegy a nap. „*Az is durva volt, hogy reggel tízkor még sötét van*” – mondja, miközben ez a hosszú sötétség különösen emlékezetes maradt számára. A téli időjárás erőteljes hatással volt rá, arra készítette, hogy elgondolkodjon a Föld pozíciójáról az univerzumban: „*A Föld csak egy kicsit megdőlt kavics az űrben.*” Az izlandi környezet őt emlékeztette arra, hogy a természet szélsőséges és kiszámíthatatlan lehet, és hogy ezt a természetet nem lehet korlátlanul kihasználni.

Az izlandi embereket Kristóf nyugodtnak és alkalmazkodónak találta, különösen a hétköznapi apróságokban mutatkozó különbségek révén. „*Az izlandiak igyekeznek nyugisabbak lenni*” – jegyezte meg, amikor arról beszélt, hogy a társadalom alapvetően türelmes és nem kapkodó. Az apró mindennapi különbségek, mint a záruk vagy a közlekedési jelek eltérő használata, sok esetben új élményt jelentettek számára. Bár kevesebb kapcsolata volt közvetlenül izlandiakkal, inkább külföldiekkel találkozott, mégis azt tapasztalta, hogy Izlandon az emberek között nagyfokú együttműködés jellemző, különösen, ha kihívásokkal szembesülnek.

Kristóf mély benyomást szerzett az izlandiak természethez kapcsolódásáról. Az ország természeti adottságai, különösen a vulkanikus tevékenység és a gleccserek, arra ösztönzik az embereket, hogy tisztelettel forduljanak a természet felé, mivel itt az „*nem játék*”. Kristóf úgy vélte, hogy az izlandiak sokszor félelemmel vegyes tisztelettel viszonyulnak a természethez, mert az bármikor megmutathatja erejét: „*Itt valahol az ember elkövályoghat, és nagyon-nagyon durván pórul járhat.*” Számára egyértelművé vált, hogy Izlandon nem lehet felkészületlenül élni a természet közelében.

A természetvédelem hangsúlyos szerepet kap Izlandon Kristóf szerint, és ezt számos területen észlelte. Például megemlítette, hogy az országban törekednek arra, hogy a szén-dioxidot közetekben kössék le, ami számára különösen értékes és érdekes megoldás volt. Ugyanakkor arra is rávilágított, hogy az izlandiak igyekeznek fenntartható módon élni, és nagy hangsúlyt

fektetnek a geotermikus energiára, ami az ország egyik egyedi erőforrása. Kristóf szerint az izlandiak kommunikációja a természettel kapcsolatban közvetlen és oktató jellegű. Az üzenetek nem egyszerűen tiltások, hanem megmagyarázzák, hogy miért fontos betartani a szabályokat: *„Nem az van, hogy megmondják, hogy tilos, hanem hogy elmagyarázzák, hogy miért.”* Például az uszodákban kiírják, hogy miért fontos az úszás előtt megmosakodni, hogy a víz minél inkább klórmentes maradjon. Ez az oktató stílus szerint hatékony, mert az emberek megértik a szabályok mögötti logikát, és ezáltal könnyebben elfogadják azokat. Összességében Kristóf úgy érzi, hogy Izlandon az emberek komolyan veszik a természetet, és a természetvédelemmel kapcsolatos kommunikáció hatékonyan éri el őket.

„Ha azt mondja az előrejelzés, hogy hóvihár jön, akkor maradj otthon, mert komoly bajba kerülhetsz”

Klárának először nagyon kevés konkrét információja volt Izlandról, de miután egyre többet megtudott, az országot hideg és sötét helynek képzelte el, különösen a téli időszakban. *„Az első, amit gyorsan megtudtam, hogy hideg van, meg tartottam attól, hogy milyen lesz a téli sötétség”* – mondta. Amikor először találkozott a meleg vízzel, meglepte, hogy az „büdi”, és nem volt alkalmas ivásra, ami új élmény volt számára. Izlandra érkezésekor októberben erős szél és hideg fogadta, ami azonnal zavarta, de gyorsan hozzászokott. A társasági életet azonban nehezebbnek találta, mint más helyeken, ahol élt, különösen mert Izlandon úgy érezte, nehezebb „betörni” az északi emberek közösségeibe. *„Igaznak látszott az a sztereotípia, hogy az északiak nem annyira könnyen befogadóak”* – emlékezett vissza. Mindezek ellenére Klára gyorsan pozitív benyomást szerzett az országról, különösen a cégnél, ahol dolgozni kezdett, valamint a lenyűgöző természeti tájak miatt, mint a vízesések és különleges természeti képződmények, amelyek folyamatosan ámulatba ejtették. *„Bárhová megyek, leesik az állam, hogy milyen jól néz ki minden.”*

Izlandot Klára naivnak és elővigyázatlannak írta le, ahol az emberek nem feltételezik azt, hogy valaki lopna, és nagy szabadsággal hagyják kint dolgaikat. Példaként hozta fel, hogy még a legkisebb boltok alkalmazottjai is kiválóan beszélnek angolul, ami számára nagyon pozitív élmény volt. Az ország nyugodt és vidéki hangulatát is kedvelte, amely teljesen eltért egy nagyvárosi életérzéstől, mint amilyen például New York. Úgy látja, hogy az izlandiak mély tisztelettel viszonyulnak a természethez, és hamar megtanulta, hogy az időjárás-előrejelzéseket nagyon komolyan kell venni. *„Ha azt mondja az előrejelzés, hogy hóvihár jön, akkor maradj otthon, mert komoly bajba kerülhetsz”* – mondta. A természettel való harmónia és az alkalmazkodás kiemelkedően fontos az itt élők számára. Az emberek figyelnek a madarak

védelmére, és nem építenek túl sokat a természetes tájakra, tisztelik a sziget ökoszisztémáját. Különösen pozitívnak találta a jól kiépített túraútvonalakat és az általános hozzáállást a természetvédelemhez.

Az izlandiak fenntarthatósággal kapcsolatos elkötelezettsége is erős benyomást tett rá. Megemlítette, hogy Izlandon a geotermikus energia kihasználása révén nincs szükség kőolajra vagy földgázra, és hogy ez az önállóság nagyon fenntartható. *„Nagyon tetszik, hogy geotermikus energiát használnak, és nem függenek a fosszilis energiahordozóktól”* – jegyezte meg. Klára személyes hozzáállása is megváltozott az évek során, különösen a szelektív hulladékgyűjtéssel kapcsolatban. Otthon már elkezdte külön gyűjteni a szemetet, de Izlandon ez teljesen magától értetődővé vált számára, mivel az infrastruktúra jól kiépített és könnyen hozzáférhető. Az ország kommunikációja a fenntarthatóságról pozitív és büszke hangvételi. Kiemelte, hogy a geotermikus energia és az új szén-dioxid-megkötési technológiák bemutatásakor az izlandiak büszkék arra, amit elérték: *„Nagyon büszkék arra, amit csinálnak, és arra ösztönöznek, hogy te is légy az.”* Számára Izland példakép a fenntarthatóság terén, és pozitív érzésekkel tölti el, hogy ebben a rendszerben élhet.

„Az emberek kedvesek, ez egy mesevilág”

József számára Izland egy különleges hely, amit édesanyja skandináv krimik iránti rajongásából, illetve saját kutatásai révén ismerhetett meg. Amikor azonban valóban megérkezett, a valóság eltért az elképzeléseitől. Az emberek kedvessége és segítőkészsége lenyűgözte: *„Nagyon kedves mindenki, teljesen más világ”* – mondta. Különösen Akureyri kisvárosi hangulatát értékelte, ami hasonló egy magyar falusi közösséghez. Itt mindenki ismer mindenkit, és az emberek mindig köszönnek egymásnak.

Izland északi részének klímáját sokkal elviselhetőbbnek találta, mint Reykjavíkot, mivel kevesebb az eső és a szél, így még télen is sok a napsütés. A nyári időjárást is kedveli, mert annak ellenére, hogy „csak” 15 fok van, a napsugarak más szögből érkeznek, és sokkal melegebbnek érződik, mint Magyarországon. Legjobban Izland nyugodt, stresszmentes életét értékeli, ahol az emberek barátságosak, és a szociális háló erős, így senkit sem hagynak magára. *„Az emberek kedvesek, ez egy mesevilág”* – jegyezte meg. Azonban azt is hozzátette, hogy bár az izlandiak kezdetben zárkózottak lehetnek, ha látják, hogy valaki keményen dolgozik és megbízható, akkor nagyra értékelik és ki is mutatják. József szerint az izlandiak történelmük során mindig összetartottak, ami hozzájárult ahhoz, hogy nyugodt és támogató közösségekben élnek.

József úgy véli, hogy az izlandiak különleges kapcsolatban állnak a természettel, amit különösen a hagyományos birkaterelés során lehet megfigyelni. Ez a tevékenység korábban az emberek számára az év egyetlen alkalma volt a találkozásra, és ma is fontos hagyomány maradt, amelyet városi emberek is követnek. Izlandon az emberek figyelnek a természetvédelemre, amit a gyakorlatban is lát, például a szelektív hulladékgyűjtés során. *„Itt senki sem hagy szemetet az utcán, és mindenkinek van ideje elmenni a szelektív gyűjtőhelyekre”* – mesélte. Az izlandiak a saját termékeiket részesítik előnyben, még akkor is, ha otthon nevelik a zöldségeket mesterséges fény alatt, mert az energia itt olcsó. József szerint az izlandiaknak nem célja, hogy külföldön nyaraljanak, inkább az országon belül kirándulnak, és élvezik a természetet. A fenntarthatóság is fontos számukra: *„Nagyon büszkék az új szén-dioxid-megkötő technológiára, és nem értik, hogy a világ többi része miért nem tesz többet a fenntarthatóságért.”* A saját életében is jelentős változást tapasztalt a fenntarthatóság iránti hozzáállásában. Egy dokumentumfilm megtekintése után, amely a mikroműanyagok káros hatásait mutatta be, ő és családja radikálisan csökkentette a műanyaghasználatot. A filmben látott halmokban felgyülemlett műanyag arra ösztönözte, hogy mindent lecseréljen üvegtárolókra. Szerinte Izland példát mutat a világnak abban, hogyan kell harmóniában élni a természettel, és erősebb edukációval Magyarország is közelebb kerülhetne ehhez a szinthez.

„Kemény, rideg, de valahol könnyű is”

Flóra kezdetben nem tudott sokat Izlandról, amikor először találkozott párjával, aki izlandi volt. Mint elmondta, az első benyomásai Izlandról *„nagyon ridegek”* voltak, nemcsak az időjárás, hanem az épületek miatt is. Hiányzott számára a régi, történelmi épületek látványa, amelyeket például Magyarországon megszokott. Az évek múlásával sem változott ez a véleménye: *„Kemény, rideg, de valahol könnyű is”* – jellemezte az országot és az itt élő embereket. A „könnyedség” alatt arra gondolt, hogy az életszínvonal itt viszonylag magas, így kevesen élnek szegénységben, és az embereknek nem kell aggódniuk a megélhetés miatt.

A nyelv keménysége is meghatározó Flóra szerint. Izlandon például nincs megfelelő kifejezés az udvarias „kérlek” vagy „légy szíves” használatára, ami szintén hozzájárul ahhoz a benyomásához, hogy a helyiek ridegek és lényegretörőek. Hozzáteszi azonban, hogy ez részben a történelem és az időjárás következménye: a zárt közösségek, a nehéz körülmények, valamint a természet közelsége mind formálják az emberek karakterét. A legjobban Izlandon a vizet szereti, mind az ivóvizet, mind a fürdőket, mert *„elképesztően finom és frissítő”*. Ugyanakkor Izland sziget jellege és a szürkésege néha zavarja őt. Szerinte Izland mindenkinek megfelelő lehet lakóhelyként, hiszen találkozott olyan emberekkel, akik különböző okokból költöztek ide, és mind megtalálták a helyüket.

Flóra szerint az izlandiak kapcsolata a természettel változó. Találkozott olyan emberekkel, akiket egyáltalán nem érdekel a természet, míg másokat ez vonzott ide. Úgy látja, hogy Izlandon hangsúlyos a fenntarthatóság és a természetvédelem kérdése, de szerinte az emberek nem mindig tudatosak ebben: *„Az emberek zuhanyoznak, mintha a víz soha nem fogyna el.”* Úgy érzi, hogy a természet tisztelete inkább a természet erejéből fakad, mintsem tudatos döntésekből. Flóra saját kapcsolata a természettel változott az évek során, különösen miután Izlandra költözött, bár ez inkább személyes okokból történt, mintsem az ország miatt. Korábban permakultúrával foglalkozott, de miután élete más irányt vett, ez a projekt háttérbe szorult. A környezettudatos viselkedésével kapcsolatos kérdésre válaszolva Flóra Dániában szerzett tapasztalatait említette. Itt egy olyan iskolában tanult, amely nagy hangsúlyt fektetett a fenntartható életmódra és az ökológiai tudatosságra, ami alapjaiban változtatta meg az ő hozzáállását a környezethez.

Természetkapcsolat, fenntarthatóság és a magyarság megélése Izlandon: a fókuszcsoporthoz tartozó interjú elemzése

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú elemzése során kirajzolódik, hogy a fenntarthatóság és a természethez való viszonyulás nemcsak a környezeti, hanem társadalmi és érzelmi dimenziók mentén is mélyen gyökerezik a résztvevők életében. A három résztvevő különböző háttere és személyes tapasztalatai három eltérő nézőpontot hoznak be a beszélgetésbe, de mindegyikük életében meghatározó szerepet játszik a fenntarthatóság, és hogy ez hogyan formálja mindennapi életüket.

Klára (aki a mélyinterjúknak is résztvevője volt) esetében a fenntarthatóság kérdése szorosan összekapcsolódik munkájával és szakmai tevékenységeivel. Vegyészként egy olyan startupban dolgozik, amely fenntartható módon állít elő ammóniát, így számára a fenntarthatóság a tudományos innovációk és technológiai fejlesztések révén jelenik meg. Megjegyzései alapján Izland különleges földrajzi és környezeti adottságai felerősítik az emberek tudatosságát: *„Izlandon az emberek sokkal közelebb érzik magukat a természethez. Nemcsak beszélnek a fenntarthatóságról, hanem aktívan részt is vesznek benne.”* Klára példája jól szemlélteti, hogy hogyan integrálódik a tudományos munka és a fenntarthatóság gyakorlati megvalósítása. Izlandon, ahol a megújuló energiaforrások, mint például a geotermikus energia használata elterjedt, a fenntarthatósági kérdések sokkal inkább beépülnek a mindennapokba, és egy átfogó társadalmi normává válnak.

Melinda, molekuláris biológusként, a természethez való viszonyát személyesebb perspektívából közelítette meg. Izlandon az egyszerű, hétköznapi döntések is fenntarthatóbb

életmódhoz vezetnek. Például a helyi élelmiszerek vásárlása vagy az energiafogyasztás tudatosabb csökkentése természetes része lett mindennapjainak. A társadalmi normák és a fenntarthatósági szokások közötti kapcsolat Melinda szerint nagyon erősen érezhető Izlandon: *„Az emberek nem azért élnek fenntarthatóan, mert kötelező, hanem mert belső motivációjuk van arra, hogy megóvják a környezetet.”* Ez az állítás arra világít rá, hogy a fenntarthatóság társadalmi keretei és az egyéni elköteleződés összhangban vannak. Izlandon a természet szinte mindenütt jelen van, ami erősíti a környezet védelmének jelentőségét. Melinda rámutatott arra is, hogy Magyarországon a fenntarthatóság inkább elvont koncepcióként jelenik meg, míg Izlandon az emberek közvetlenül érzékelik a természet védelmének szükségességét.

Janka, aki orvosként és családayaként tevékenykedik, szintén mélyen elkötelezett a fenntarthatóság mellett, azonban ő inkább a családi tevékenységeken keresztül éli meg ezt a kapcsolatot. A természetjárások és a környezetvédelmi akciók részei lettek a családi életnek. Janka szerint a fenntarthatóság családi vonatkozásban is fontos szerepet kap: *„A gyerekeim már természetesnek veszik, hogy szelektíven gyűjtjük a szemetet és odafigyelünk a természetre.”* Ezzel rámutatott az intergenerációs hatások jelentőségére is. Gyermekain keresztül Janka megfigyelte, hogy a fenntarthatóságra nevelés hosszú távon befolyásolhatja a jövő generációk viselkedését. Azonban Janka is kiemelte, hogy Magyarországon sokszor a mindennapi megélhetési problémák elnyomják a fenntarthatósági kérdéseket: *„Az embereknek otthon nagyobb gondjaik is vannak annál, hogy a környezettel foglalkozzanak.”* Ez a megjegyzés arra utal, hogy a fenntarthatósági gyakorlatok kialakulásához szükséges társadalmi feltételek Magyarországon kevésbé adóttak.

A mindennapi cselekvések terén Klára és Melinda is részletesen beszélt arról, hogyan próbálják minimalizálni ökológiai lábnyomukat. Klára az energiafogyasztás csökkentésére és a hulladéktermelés minimalizálására összpontosít, míg Melinda a helyi termékek vásárlását és az energiahatékonyságot hangsúlyozta. Mindketten megjegyezték, hogy Izlandon sokkal könnyebb fenntarthatóan élni, hiszen a társadalmi normák és az infrastruktúra támogatják ezt a törekvést. Janka szintén fontosnak tartotta a szelektív hulladékgyűjtést és a családi fenntarthatósági programokat, de úgy érezte, hogy Magyarországon ez a fajta tudatosság kevésbé elterjedt. Mindezek a megjegyzések rámutatnak arra, hogy a fenntarthatóság nem csupán egyéni döntések kérdése, hanem a társadalmi környezet is jelentős szerepet játszik a környezettudatos szokások kialakulásában.

Az érzelmi viszonyulás a fenntarthatósághoz szintén meghatározó volt az interjú során. Klára frusztrációját fejezte ki amiatt, hogy globális szinten sokszor úgy érzi, az egyéni erőfeszítések nem elegendőek: *„Néha azt érzem, hogy bármit is teszek, az nem lesz elég a globális problémák megoldásához.”* Ez a megjegyzés rávilágít arra a belső konfliktusra, amelyet sokan

megélnék, miközben próbálnak fenntarthatóbban élni, de érzik, hogy az egyéni szinten végrehajtott változások globális hatása korlátozott. Ugyanakkor Melinda optimistább megközelítést alkalmazott, és hangsúlyozta, hogy a kis lépések és az egyéni példamutatás hosszú távon jelentős eredményekhez vezethetnek. Janka viszont kettős érzésekkel tekintett a fenntarthatóságra: míg Izlandon látja az eredményeket, Magyarországon sokszor reménytelennek tűnik számára a fenntarthatósági törekvések sikere a politikai és társadalmi akadályok miatt.

A média szerepe a fenntarthatósági üzenetek közvetítésében szintén fontos témává vált. Klára kiemelte, hogy egy médiakampány hatására kezdett el energiahatékonyságra törekedni, míg Melinda a közösségi médiában található környezettudatos üzeneteket emelte ki. Mindketten arra utaltak, hogy az ilyen típusú kommunikáció segíthet abban, hogy az emberek tudatosabb döntéseket hozzanak. Janka ezzel szemben úgy érezte, hogy Magyarországon hiányzik az ilyen jellegű pozitív és ösztönző üzenetek közvetítése, ami megnehezíti a fenntarthatósági szokások kialakítását.

Végül a magyarok és izlandiak közötti különbségek a természethez való hozzáállásban is fontos témát jelentettek. Klára szerint Magyarországon a fenntarthatóság sokszor csak elvont fogalomként jelenik meg, míg Izlandon az emberek aktívan részt vesznek a környezetvédelemben. Melinda arra hívta fel a figyelmet, hogy Izlandon az emberek sokkal inkább tisztelik a természetet, és ezt a tiszteletet a mindennapokban is megélik. Janka pedig úgy vélte, hogy Magyarországon a társadalmi és gazdasági különbségek miatt sokszor nehéz közös nevezőre hozni a fenntarthatósági törekvéseket. Az interjú utolsó részében mélyebb elemzést nyert a magyarok és izlandiak közötti különbség a fenntarthatósághoz és a természethez való viszonyulás tekintetében. Klára, Melinda és Janka egyaránt úgy érezték, hogy Izlandon a fenntarthatóság szerves része a társadalom mindennapjainak, míg Magyarországon sok esetben csak elméleti szinten jelenik meg, de a gyakorlati megvalósítása gyakran elmarad.

Klára esetében ez a különbség elsősorban a társadalmi normák különbségében nyilvánult meg. Elmondása szerint Izlandon nem kell erőfeszítéseket tenni azért, hogy az emberek komolyan vegyék a környezetvédelem ügyét, hiszen ez az életük természetes része. Ezzel szemben Magyarországon a fenntarthatóság gyakran nem jut túl az elméleti szinten, amit részben a politikai környezetnek, részben pedig a társadalom általános hozzáállásának tulajdonított. Mint fogalmazott: *„Izlandon mindenki számára világos, hogy a természet védelme kulcsfontosságú, míg Magyarországon ez sokszor csak elvont fogalom marad.”* Klára állításából következtethetünk arra, hogy a fenntarthatóság Izlandon szerves része a nemzeti identitásnak, míg Magyarországon inkább az egyéni kezdeményezésekre támaszkodik.

Melinda is hasonló nézeteket fogalmazott meg, különösen a mindennapi élet fenntarthatósági aspektusaival kapcsolatban. Az ő perspektívája szerint Izlandon az emberek egyszerű, praktikus döntésekkel járulnak hozzá a fenntarthatósághoz, mint például a helyi termékek vásárlásával vagy az energiatakarékossággal. Ez a mindennapi élet szerves része, és nem igényel külön erőfeszítést: *„Az emberek itt tudatosan választják a fenntartható életmódot, nem azért, mert kötelező, hanem mert ez a természetes.”* Ezzel szemben Magyarországon Melinda szerint az emberek sokszor nincsenek tisztában a fenntarthatósági lehetőségekkel vagy azok jelentőségével, ami rávilágít a társadalmi edukáció és a média szerepének fontosságára. Melinda szerint Magyarországon szükség lenne erőteljesebb társadalmi párbeszédre és oktatási programokra a fenntarthatóság elterjesztéséhez.

Janka pedig rámutatott arra, hogy a társadalmi és gazdasági különbségek is meghatározzák a fenntarthatóság iránti elkötelezettséget. Elmondása szerint Magyarországon a gazdasági nehézségek sokszor elnyomják a fenntarthatósági szempontokat, és az emberek inkább a rövid távú megélhetési problémákra, mintsem a hosszú távú környezeti hatásokra koncentrálnak. Ugyanakkor Izlandon a magasabb életszínvonal lehetővé teszi, hogy az emberek több figyelmet szenteljenek a környezetvédelemnek: *„Magyarországon sokszor nagyobb gondjaik vannak az embereknek, mint hogy a környezettel foglalkozzanak. Izlandon viszont mindenki érzi a természet fontosságát, és ez prioritást élvez.”* Janka megjegyzése rávilágít arra a társadalmi paradoxonra, hogy a fenntarthatóság sokszor gazdasági feltételekhez kötött, és hogy a jóléti államokban nagyobb eséllyel valósul meg.

Az interjú egyik záró kérdésére reagálva mindhárom résztvevő megerősítette, hogy Izlandon az odafigyelés a fenntarthatóságra mélyebben gyökerezik, mint Magyarországon. Klára elmondása szerint Izlandon a fenntarthatósági törekvések szervesen kapcsolódnak az ország természeti adottságaihoz, különösen a geotermikus energia kihasználásához, amely a fenntartható energiatermelés alapja. Melinda hozzátette, hogy Izlandon az emberek tisztában vannak azzal, hogy a természet megóvása elengedhetetlen ahhoz, hogy az ország hosszú távon fenntartható maradjon. Janka pedig arra világított rá, hogy a fenntarthatóság társadalmi támogatottsága és a politikai elkötelezettség Izlandon sokkal erősebb, ami lehetővé teszi, hogy az emberek könnyebben beépítsék a fenntarthatósági szempontokat mindennapi életükbe.

Összegzésként megállapítható, hogy a három résztvevő különböző szempontokból közelítette meg a fenntarthatóság kérdését, de mindannyian egyetértettek abban, hogy Izlandon a fenntarthatóság szerves része a társadalom életének, míg Magyarországon sokszor elméleti szinten marad. A beszélgetés során világossá vált, hogy a fenntarthatósági gyakorlatok kialakulása erősen függ a társadalmi, gazdasági és politikai kontextustól, és hogy ezek a tényezők jelentős mértékben befolyásolják az emberek környezeti viselkedését és attitűdjeit.

Következtetések: környezetváltozás = környezettudatos viselkedésváltozás?

A kutatás eredményei alapján izgalmas összefüggések figyelhetők meg a környezettudatos viselkedés és a társadalmi normák között Magyarország és Izland esetében. A két ország társadalmi normái és infrastrukturális feltételei jelentős hatással vannak a fenntarthatósági attitűdök kialakulására. Ezt különösen jól megvilágítják a mélyinterjúkban felvetett témák és a visszatérő minták.

A kutatási kérdésre (RQ1), hogy milyen különbségek vannak Izland és Magyarország között a társadalmi normák és a környezettudatos viselkedés kialakulása szempontjából, az eredmények több dimenzióban mutatnak eltérést. Az izlandi társadalmi normákban a természethez való közvetlen és szoros kapcsolat kiemelkedő szerepet játszik. Az interjúalanyok visszatérően említették, hogy Izlandon a természet közelsége miatt a környezetvédelem nem elvont fogalom, hanem a mindennapok része. Az izlandi emberek, akik aktívan túráznak, használják a geotermikus energiát, és közvetlen tapasztalatokat szereznek a természeti jelenségekkel kapcsolatban, könnyebben alakítanak ki környezettudatos viselkedést.

Az eredmények alapján Magyarország esetében azonban a társadalmi normák kevésbé támogatják ezt a fajta tudatos fenntarthatósági magatartást. A gazdasági nehézségek, valamint a közösségi normák hiánya gyakran akadályozzák a környezettudatos döntések meghozatalát. Több interjúalany hangsúlyozta, hogy Magyarországon a mindennapi megélhetési problémák, a gazdasági nehézségek és a politikai támogatás hiánya miatt a fenntarthatóság kérdése háttérbe szorul. Ez arra utal, hogy Magyarországon a környezettudatos viselkedés inkább az egyének szintjén jelentkezik, míg Izlandon ez szélesebb társadalmi normákra épül.

A második kutatási kérdésre (RQ2), hogy a környezetváltozás – például Magyarországról Izlandra való költözés – hogyan érinti a Magyarországot elhagyó magyarok környezettudatos magatartását, és milyen szerepet játszanak ebben Izland társadalmi és infrastrukturális feltételei, az eredmények szerint a migráció jelentős viselkedésváltozást idéz elő. Az interjúk alapján az egyik legérdekesebb megfigyelés az volt, hogy szinte minden résztvevő említett a szelektív hulladékgyűjtésről, mint prototipikus környezettudatos viselkedésről. Ez különösen azért érdekes, mert bár Izlandon a szelektív hulladékgyűjtés széles körben elterjedt, más potenciálisan releváns fenntarthatósági témák, például az erdőtelepítés, túlturizmus vagy a repülés alig került szóba. Ez arra utal, hogy a mindennapok során az emberek főként azokkal a környezetvédelmi kérdésekkel találkoznak, amelyek közvetlen hatással vannak életükre, például a hulladék kezelésével, vásárlási és csomagolási szokásokkal. Több interjúalany megfigyelte, hogy az Izlandra való költözés következtében a természetközelség és a túrázási

lehetőségek elterjedtsége miatt az izlandi emberek környezettudatosabbnak tűnnek. Ez a megfigyelés ugyanakkor további elemzést igényel, mivel nem feltétlenül tudatos döntéshozatal eredménye, hanem a környezet közvetlen jelenlétéből adódik. Az izlandi társadalmi infrastruktúra – például a sokszor emlegetett geotermikus energia széles körű felhasználása – lehetővé teszi, hogy az emberek mindennapjaikban könnyebben éljenek fenntarthatóan, anélkül hogy különösebb erőfeszítést tennének.

Izland esetében az interjúalanyok többsége kiemelte, hogy bár az ország rendkívül fejlett a megújuló energiaforrások terén, ez részben a földrajzi és természeti adottságoknak köszönhető, nem pedig tudatos döntéseknek. Ahogy egyik résztvevő megjegyezte: *„Az izlandiak könnyű helyzetben vannak, hiszen a geotermikus energiára támaszkodnak.”* Ezt a viselkedést sokan inkább természetes következményként, mint tudatos választásként élték meg. Magyarországon viszont a fenntarthatósági kezdeményezések gyakran elmaradnak a megfelelő infrastruktúra és politikai támogatás hiánya miatt. Az interjúalanyok többször arra panaszkodtak, hogy a gazdasági és politikai környezet nem ösztönzi a környezettudatos viselkedést, és hogy a fenntarthatóság kérdése sokszor más problémák, például a megélhetési nehézségek mögé szorul.

A kutatás egyik fő limitációja, hogy a vizsgálat kizárólag a magyar diaszpórára összpontosított, így az eredmények nem általánosíthatók teljes mértékben más migráns csoportokra vagy az izlandi lakosságra. Az interjúk elsősorban szubjektív tapasztalatokra épültek, amelyek nem reprezentálják a teljes populációt. Emellett a kutatás nem foglalkozott a fenntarthatóság nagyobb makroszintű tényezőivel, például a kormányzati politikákkal vagy vállalati gyakorlatokkal. A projektfolytatásához érdemes lenne kvantitatív módszerekkel bővíteni az elemzést, hogy szélesebb körű betekintést nyerjünk a fenntarthatósággal kapcsolatos attitűdökről és magatartásokról mind Izlandon, mind Magyarországon. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy az izlandi lakosság körében hogyan viszonyulnak a környezetvédelemhez, valamint más migráns csoportok környezettudatos viselkedését is érdemes lenne bevonni a kutatásba.

Összegzésképpen elmondható, hogy a fenntarthatóság nem csupán egyéni döntések függvénye, hanem mélyen beágyazódik a társadalmi normákba és az infrastrukturális lehetőségekbe. Izlandon a természet közvetlen jelenléte és a megújuló energiák kiemelt szerepe könnyebbé teszi a környezettudatos életmód fenntartását, míg Magyarországon a társadalmi és gazdasági környezet nehezíti a fenntarthatóságra való törekvést. Továbbá ahogyan az eredmények is sugallják, a fenntarthatóság nemcsak a technológiai megoldásokon vagy a gazdasági tényezőkön múlik, hanem azon is, hogy miként kapcsolódunk a természethez, és milyen társadalmi normák irányítják viselkedésünket. Izland példája arra emlékeztet

bennünket, hogy a környezetközelség formálhatja szemléletmódunkat, ugyanakkor azt is megmutatja, hogy az igazi változás elérése mindennapi döntéseinken múlik. Az elkövetkezendő években talán a legnagyobb kihívás az lesz, hogy globálisan is megtaláljuk azt a közös utat, amely fenntarthatósághoz vezet, függetlenül attól, hogy hol élünk. A kérdés az: készen állunk-e felismerni, hogy a környezetvédelmi változások nem feltétlenül kell hogy nagy léptékűek legyenek ahhoz, hogy valódi hatást érjenek el? Hiszen minden egyes döntésünk – legyen az egyéni vagy közösségi – alakítja a jövőt, akárhol élünk is ezen a bolygón.

Melléklet

Név	Kor	Nem	Hol él Izlandon?	Mennyi ideje van itt?	Meddig fog itt tartózkodni?	Mi célból jött Izlandra?	Mivel foglalkozott/foglalkozik?
#1 Betti	27	Nő	Reykjavík	2023. szeptember 23. óta	2024. szeptember 24-ig tervez eredetileg Izlandon maradni, de elképzelhető a hosszabbítás.	Önkénteskedni érkezett Izlandra.	Adatbázison dolgozik, eseményeket szervez, kiállításokat rendez.
#2 Anett	42	Nő	Reykjavík	2015. június vége óta	Határozatlan ideig marad, de a jövőben akár máshova is szívesen költözne Európában, akár 20 év múlva.	A férjét meglátogatni érkezett először, majd Izlandra költözött hozzá.	6 éve a logisztikában dolgozik, korábban különböző munkakörökben foglalkoztatták.
#3 Tibor	36	Férfi	Reykjavík	6 hónapig, 2016 decemberétől, majd 2019. július 31. óta	Határozatlan ideig maradna Izlandon, amíg jól érzi magát.	Jobb kereseti lehetőség miatt, egy ismerőse ajánlására érkezett Izlandra.	Üvegházban dolgozik, paradicsom- és paprikatermesztés területén.
#4 Szonja	32	Nő	Reykjavík	2018 óta	Határozatlan ideig maradna Izlandon, amíg megvalósítják a céljaikat a párjával, pl. saját ingatlan vásárlása.	Azért választotta, mert lehet angolul dolgozni, nem kellett vízum, jó volt az ajánlott munkalehetőség, és a szállás is biztosítva volt.	Jelenleg a logisztikában dolgozik egy izlandi cégnél, korábban paradicsomfáron, vendéglátásban és egy étel-házhozzáállítással foglalkozó cégnél dolgozott.

#5 Kriszta	48	Férfi	Reykjavík	2024. február óta él Izlandon.	Még pár hónapig tervez Izlandon maradni, de elképzelhető a hosszabbítás.	Kütorként érkezett Izlandra, matematikai kutatásokat végez.	Valószínűsítésszámmal foglalkozik az egyetemen.
#6 Klára	29	Nő	Reykjavík	2022. október óta él Izlandon.	Határozatlan ideig tervez Izlandon maradni.	Munkalehetőség miatt érkezett Izlandra, miután doktori fokozatát megszerezte Magyarországon.	Ammonia előállításával foglalkozik.
#7 József	52	Férfi	Akureyri	2019 óta	Véglegesen Izlandon tervez maradni.	Szezonális munkára érkezett, először húsfeldolgozást végzett, de a kalandvágy miatt is.	Korábban húsfeldolgozó volt, most nehéziparvezetőként dolgozik a reptületen.
#8 Flóra	33	Nő	Reykjavík	2017. november óta	Nem biztos, hogy Izlandon maradna, de még marad egy ideig a lánya miatt.	Párjával Dániában találkoztak, majd Izlandra költöztek anyagi okokból.	Szociális pedagógus volt eredetileg, de volt már felszolgáló, dolgozott hajógyárban, most irodai munkát végez egy gyógyszerekkel foglalkozó cégnél.

1. táblázat: A mélyinterjúk alanyainak demográfiai és költözéssel kapcsolatos háttere

Irodalomjegyzék

Brundtland, Gro Harlem: Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development. *United Nations General Assembly document, A/42/427*, 2018. DOI: <https://doi.org/10.2307/2621529>

Dukai Edit – Jarjabka Ákos: The Periods of Establishment, Adaptation and Renewal in the Management of the Diaspora Project Network of the University of Pécs. *Civil Szemle*, 2019. 19 (4). 91–112.

Gaszó Dániel – Palotai Jenő – Wilhelm Zoltán – Jarjabka Ákos: Diaspora Communities and Diaspora Policies – The Hungarian Case. *Population Geography*, 2019. 41 (1). 23–34.

Gaszó Dániel: A diaszpóra politikai dimenziói. *Politikatudományi Szemle*, 2020. 29 (2). 47–68. DOI: <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2020.2.47>

Gaszó Dániel: *Otthon és itthon. A magyar diaszpóra és anyaországa*. Gondolat Kiadó: Budapest, 2022.

Gaszó Dániel: An Endnote Definition for Diaspora Studies. *Minority Studies*, 2016. 18. 161–182.

Global Volcanism Program: Report on Eyjafjallajökull (Iceland). In: Wunderman, Richard. (ed.): *Bulletin of the Global Volcanism Network*, 2011. 36 (4). Smithsonian Institution. Letöltés helye: <https://volcano.si.edu/showreport>; letöltés ideje: 2024. 10. 06. DOI: <https://doi.org/10.5479/si.GVP.BGVN201104-372020>.

Global Volcanism Program: Report on Reykjanes (Iceland). In: Sennert, Sally. (ed.): *Weekly Volcanic Activity Report*, 2024. szeptember 4–10. Smithsonian Institution and US Geological Survey. Letöltés helye: <https://volcano.si.edu/showreport>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

Government of Iceland: *Climate Change Initiatives*. 2023. Letöltés helye: <https://www.government.is/topics/environment-climate-and-nature-protection/climate-change/>; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

Kovács Eszter: Post-Socialist Diaspora Policies: Is There a Central-European Diaspora Policy Path? *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2017. 1. 89–109.

Matthíasson, Björn – Karlsson, Gunnar – Kristinsson, Valdimar: Iceland. *Encyclopedia Britannica*. Letöltés helye: www.britannica.com/place/Iceland; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

Palotai Jenő – Wetzl Viktor – Jarjabka Ákos: „Identity Preservation and Hungarian Language Education in Diaspora Communities.” *Hungarian Cultural Studies*, 2019. 12. 108–124.

Prime Minister's Office: Iceland's Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2019. Letöltés helye: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/23408VNR_Iceland_2019_web_final.pdf; letöltés ideje: 2024. 10. 06.

Straszer Boglárka: Hungarians in Finland and Sweden: Comparison of Some Sociocultural and Demographic Factors on Language Choice, Culture and Identity. *Finnish Yearbook of Population Research*, January 1, 2012. DOI: <https://doi.org/10.23979/fypr.45072>